

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА АКАДЕМІЧНОГО ТА ЕСТРАДНОГО ВОКАЛУ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

 О. Б. Жильцов
«01» 09 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СОЛЬНИЙ СПІВ
(академічний)

Галузь знань – 02 «Культура і мистецтво»
Спеціальність – 025 «Музичне мистецтво (Сольний спів)»
Освітній рівень – перший (бакалаврський)
I курс

Інститут мистецтв

2017 – 2018 навчальний рік

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова.

Заступник директора з науково-методичної

та навчальної роботи

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу моніторингу якості освіти
Програма № <u>0985/17</u>
 (підпис)
(прізвище, ім'я, по-батькові) « 20 17 р.

А.О. Таранник

Робоча програма навчальної дисципліни «Сольний спів (академічний)» для студентів галузі знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво (Сольний спів)» першого (бакалаврського) освітнього рівня.

Розробник: **Петрикова Оксана Петрівна,**
Заслужений діяч мистецтв України, доцент кафедри академічного та естрадного вокалу Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри академічного та естрадного вокалу Інституту мистецтв
Протокол від 06 вересня 2017 року № 1.

Завідувач кафедри
академічного та естрадного вокалу

_____ Ю.В. Мережко

© Петрикова О.П., 2017
© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	3
СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
I. Опис предмета навчальної дисципліни	6
II. Тематичний план навчальної дисципліни	7
III. Програма навчальної дисципліни	9
I семестр. Модуль 1	9
II семестр. Модуль 2	11
Рекомендований репертуар для проведення практичних занять	14
IV. Навчально-методична карта дисципліни I семестр	17
Навчально-методична карта дисципліни II семестр	18
V. Завдання для самостійної роботи	19
VI. Система поточного та підсумкового контролю	19
VII. Методи навчання	23
VIII. Методичне забезпечення курсу	24
IX. Рекомендована література	25
Основна	25
Додаткова	25

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча програма навчального курсу «Сольний спів» (академічний) є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено на основі освітньої програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану галузі знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво (Сольний спів)» для студентів 2017 року вступу.

У програмі визначено:

1) обсяг теоретичних знань та вокально-виконавських умінь, які мають опанувати майбутні бакалаври музичного мистецтва зі спеціальності «Сольний спів»;

2) фахові та загальні компетентності, формування яких здійснюється на заняттях у класі сольного співу відповідно до профілю освітньої програми спеціальності;

3) розподіл навчального матеріалу за модулями (змістовими модулями) та академічного часу для його засвоєння;

4) форми організації освітнього процесу та види навчальної діяльності студентів у класі сольного співу;

5) орієнтовний початковий репертуар для різних типів співацьких голосів;

б) необхідне методичне забезпечення та систему оцінювання навчальних досягнень студентів з академічного сольного співу.

Мета навчального курсу – формування фахових компетентностей майбутніх співаків у процесі засвоєння навчального вокального репертуару, необхідного для подальшої концертно-виконавської та вокально-педагогічної діяльності.

Завдання навчального курсу:

– ознайомлення студентів з фаховими вимогами та принципами навчання у класі сольного співу;

– формування у студентів загальних та фахових компетентностей на кращих зразках вітчизняної і зарубіжної вокальної музики;

– визначення індивідуальної траєкторії вокального розвитку кожного студента засобами доцільно відібраного навчального репертуару відповідно до типу співацького голосу;

– формування у студентів розуміння біофізичних механізмів співацького процесу, анатомічних особливостей та функцій голосового апарату;

- опанування студентами академічної манери співу та інтерпретаційних умінь у процесі роботи над вокальними вправами, вокалізами й вокально-художніми творами;
- розвиток музичних здібностей студентів засобом поступового ускладнення навчального вокального репертуару в кожному наступному семестрі;
- виховання у студентів навичок самостійної роботи над вокально-технічним матеріалом, навчальним і концертний репертуаром;
- опанування навичок вокально-сценічної діяльності;
- розкриття творчого потенціалу кожного студента;
- формування індивідуальної вокально-виконавської манери майбутнього співака.

Форми організації освітнього процесу.

1. Аудиторні:

- практичні індивідуальні заняття у класі сольного співу.

2. Позааудиторні:

- вокально-виконавська практика в Навчальній лабораторії виконавської майстерності Інституту мистецтв (участь студентів у культурно-освітніх заходах і мистецьких проектах відповідно до плану роботи лабораторії);
- самостійна робота студентів над навчальним репертуаром та творчим іміджем.

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Сольний спів (академічний)» студенти **I курсу** опановують основи таких фахових та загальних **компетентностей**:

- *вокально-виконавська* (володіння вокальною технікою – співацька постава, звукоутворення, чисте звуковистне інтонування, розвинене дихання і звуковедення, атака звука, висока співацька позиція, дикція, артикуляція, робочий діапазон тощо; здатність виявити найкращі художні властивості співацького голосу – вібрація, тембр, польотність, рухливість тощо; уміння співати із супроводом та без нього; сформованість навичок ансамблевого співу; наявність індивідуальної вокально-виконавської манери);
- *вокально-сценічна* (здатність до творчої інтерпретації вокальних творів; наявність творчого іміджу; сформованість сценічної культури та навичок вербальної і невербальної комунікації із глядачем у процесі концертного виступу; володіння акторською майстерністю та навичками сценічного руху; здатність до постановки концертних номерів; уміння працювати з різними типами мікрофонів);

– *музично-теоретична* (уміння читати нотний текст з аркуша; володіння навичками сольфеджування одноголосного й багатоголосного музичного матеріалу; розвиненість внутрішнього слуху та функціонального вокального слуху; здатність застосовувати у процесі навчання та фахової діяльності знання з теорії музики, гармонії, аналізу музичних форм, поліфонії; сформованість музично-теоретичного тезаурусу);

– *комунікативна* (здатність до міжособистісного спілкування, емоційної стабільності, толерантності; здатність працювати в команді; вільне володіння українською мовою відповідно до норм культури мовлення, основами спілкування іноземними мовами);

– *інформаційна* (здатність до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел для формування вокально-педагогічного репертуару; здатність до ефективного використання інформаційних технологій у засвоєнні основних положень теорії та методики викладання сольного співу);

– *самоосвітня* (здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку; спрямованість на розкриття особистісного творчого потенціалу та самореалізацію у вокально-педагогічній діяльності; прагнення до особистісно-професійного лідерства та успіху).

Міждисциплінарний взаємозв'язок. Формування означених компетентностей на заняттях з академічного сольного співу передбачає інтеграцію знань, умінь і навичок з таких дисциплін:

- вступ до спеціальності;
- теорія музики;
- сольфеджіо;
- фортепіано;
- робота з концертмейстером над вокальним репертуаром;
- італійська мова;
- сценічна майстерність.

Реалізація студентами набутих умінь здійснюється також у процесі практичної діяльності в Навчальній лабораторії виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЛЬНИЙ СПІВ (академічний)»

Курс: підготовка бакалаврів	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчального курсу
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 20 <i>I курс – 4</i></p> <p>Кількість модулів: <i>I курс – 2</i></p> <p>Кількість змістових модулів: <i>I курс – 6</i></p> <p>Загальна кількість годин: 600 <i>I курс – 120</i></p> <p>Кількість годин на тиждень: 3</p>	<p>Шифр та назва галузі знань: 02 <i>«Культура і мистецтво»</i></p> <p>Шифр та назва спеціальності: 025 <i>«Музичне мистецтво (Сольний спів)»</i></p> <p>Освітній рівень: <i>перший (бакалаврський)</i></p>	<p>Дисципліна <i>обов'язкова</i></p> <p>Рік підготовки: <i>I</i></p> <p>Семестри: <i>I – II</i></p> <p>Аудиторні: <i>111 год.</i></p> <p>Практичні заняття: <i>111 год.</i></p> <p>Модульний контроль – <i>8 год.</i></p> <p>Семестровий контроль – <i>30 год.</i></p> <p>Самостійна робота: <i>2 год.</i></p> <p>Форми контролю: <i>екзамен – I сем.; залік – II сем.</i></p>

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЛЬНИЙ СПІВ (академічний)»

I семестр – Модуль 1								
№ теми	Назви теоретичних/практичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекційних	Семинарських	Практичних	Самостійна робота	Модульний контроль
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1								
Організація навчання у класі сольного співу								
1.1	Особливості академічної манери співу та виконавські традиції вітчизняної вокальної школи. Будова та функції співацького апарату.	2	2			2		
1.2	Специфіка навчання у класі сольного співу. Навчальні вимоги до студента-вокаліста.	2	2			2		
1.3	Визначення типу співацького голосу студента. Складання навчальної програми студента на I семестр.	2	2			2		
	Разом	6	6			6		
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2								
Формування основ вокальної техніки								
2.1	Формування початкових навичок сольного співу в роботі над вокально-технічними вправами.	12	12			12		
2.2	Формування навичок кантиленного співу в роботі над вокалізами.	12	12			12		
	Разом	24	24			24		
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3								
Засвоєння навичок сольного співу в роботі над вокальними творами								
3.1	Засвоєння основних вокальних навичок у роботі над українськими народними піснями.	12	12			12		
3.2	Закріплення навичок сольного співу в роботі над романсами та вокальними творами композиторів-класиків.	15	15			15		
	Самостійна робота	-31					-31	
	МКР	4					4	
	Семестровий контроль	30						30
	Разом	30	27			27	-31	4
	Усього за I семестр	60	57			57	-31	4

II семестр – Модуль 2							
№ теми	Назви теоретичних/практичних розділів	Кількість годин					
		Разом	Аудиторних	Лекційних	Семінарських	Практичних	Самостійна робота
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1							
Формування вокально-художнього звуку в роботі над вправами й вокалізами							
1.1	Виховання художніх якостей співацького звуку в роботі над вокально-технічними вправами.	9	9			9	
1.2	Формування вокально-художнього звуку в роботі над вокалізами (із програми II семестру).	9	9			9	
	Разом	18	18			18	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2							
Розвиток навичок сольного співу в роботі над вокальними творами							
2.1	Розвиток вокальних навичок у роботі над народним пісенним репертуаром (із програми II семестру).	12	12			12	
2.2	Розвиток навичок сольного співу в роботі над вокальними творами композиторів-класиків (із програми II семестру).	12	12			12	
2.3	Засвоєння початкових навичок роботи над оперними аріями.	12	12			12	
	Разом	36	36			36	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3							
Формування основ вокально-сценічної діяльності							
3.1	Вокально-виконавська практика в Навчальній лабораторії виконавської майстерності.	2					2
	МКР	4					4
	Семестровий контроль						
	Разом	6				2	4
	Усього за II семестр	60	54			54	4

ІІІ. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«СОЛЬНИЙ СПІВ (академічний)»

МОДУЛЬ 1 (І семестр)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Організація навчання у класі сольного співу

Тема 1.1 (2 год.). Особливості академічної манери співу та виконавські традиції вітчизняної вокальної школи. Будова та функції співацького апарату. Засвоєння основних ознак академічної манери співу у процесі аналізу відеоматеріалів майстер-класів та концертних виступів відомих співаків. Ілюстрація та пояснення викладачем прийомів академічного співу. Вивчення анатомічної будови голосового апарату (за схемами) у поєднанні з практичними (механічними) прийомами сольного співу: співацька постава; робота гортані під час співу; функції голосових складок (зв'язок); робота органів дихання під час співу; вплив на роботу артикуляційного апарату; залучення верхніх та нижніх резонаторів у процесі співу; методи впливу на процес звукоутворення; гігієни співацького голосу тощо.

Тема 1.2 (2 год.). Специфіка навчання у класі сольного співу. Навчальні вимоги до студента-вокаліста. Ознайомлення студентів з особливостями індивідуального вокального навчання в університеті, системою оцінювання навчальних досягнень, формами контролю, змістом позанавчальної концертної діяльності тощо. Навчальні вимоги із сольного співу полягають в опануванні основних вокально-технічних навичок. До них відносяться: єдинорегістровий (мікстовий) спосіб звукоутворення та висока позиція звучання; співацьке дихання (нижньореберне-діафрагматичне), безшумний вдих і тривалий еластичний видих; різноманітні види атаки звука з переважним використанням м'якої; опора звука й дихання; співацька артикуляція та чітка дикція (рівне, округлене звучання голосних та активна вимова приголосних звуків), орфоєпія; динаміка звука, необхідна для художнього виконання музичної фрази; спів legato та staccato; точне інтонування; кантиленний стиль виконання.

Тема 1.3 (2 год.) Визначення типу співацького голосу студента. Складання навчальної програми студента на І семестр. Визначення викладачем типу співацького голосу студента за його робочим діапазоном, перехідними нотами, тембровим забарвленням, характером звучання у високому, середньому та низькому регістрах. Виявлення примарних тонів, позитивних і негативних характеристик співацького голосу з метою правильного добору вокальних вправ і навчального вокального репертуару. Складання навчальної програми студента на І півріччя з урахуванням рівня

музичних здібностей та до університетської вокальної підготовки студента. Ілюстрація навчальної програми викладачем у супроводі концертмейстера.

Основні поняття змістового модуля 1: академічна манера співу, вокальна школа, співацький апарат, співацьке дихання, кантилена, діапазон, регістр, навчальна програма студента-вокаліста.

Рекомендований навчальний вокальний репертуар: [с. 14 – 16].

Література (основна, додаткова): [1 – 9; 17; 20; 28; 31 – 32].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Формування основ вокальної техніки

Тема 2.1 (12 год.) Формування початкових навичок сольного співу в роботі над вокально-технічними вправами. Індивідуальний підбір вправ для кожного студента з урахуванням типу його співацького голосу та наявних недоліків звукоутворення. Виконання комплексу вокально-технічних вправ з метою підготовки голосового апарату до художнього співу та формування у студента певних співацьких навичок. Використання принципу поступового ускладнення навчальних завдань (вправ) у формуванні різних видів вокальної техніки (атаки звука, співацького дихання, опори дихання і звука, згладжування регістрів, розширення робочого діапазону, формування певного тембрового забарвлення голосу тощо).

Тема 2.2 (12 год.) Формування навичок кантиленного співу в роботі над вокалізами. Робота над вокалізами як перехідною формою від вокальних вправ до вокально-художніх творів. Виконання вокалізів (як етюдів для голосу) засобом сольфеджування з метою вірного засвоєння мелодії, розвитку мелодичного слуху та навичок точного звуковисотного інтонування, формування чіткої дикції та вокальної артикуляції. Спів вокалізів на певні голосні та відкриті склади. Робота над фразуванням, економним розподілом дихання, округленим формуванням голосних звуків, виразним художнім виконанням вокалізу.

Основні поняття змістового модуля 2: вокальна техніка, звуковисотне інтонування, співацьке дихання, вокальна дикція, артикуляція, кантиленний спів, вокально-технічні вправи, вокалізи.

Рекомендований навчальний вокальний репертуар: [с. 14 – 16].

Література (основна, додаткова): [3; 5; 7; 9; 10; 13; 14; 15; 16; 21; 25; 26; 30].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Засвоєння навичок сольного співу в роботі над вокальними творами

Тема 3.1 (12 год.) Засвоєння основних вокальних навичок у роботі над українськими народними піснями. Ознайомлення студента зі специфікою виконання класичних обробок українських народних пісень з

інструментальним супроводом. Визначення їх художньо-виконавської цінності й педагогічної доцільності. Особливості звуковисотного інтонування у процесі виконання народних пісень *a cappella*. Зручність мелодичних інтонацій народних пісень для природного розвитку голосу. Добір та ілюстрація викладачем народного пісенного репертуару для роботи в семестрі відповідно до типу співацького голосу й рівня підготовленості студента.

Тема 3.2 (15 год.). Закріплення навичок сольного співу в роботі над романсами та вокальними творами композиторів-класиків. Романс як твір камерного жанру. Класифікація романсів (український класичний, побутовий, старовинний російський, класичний російський, сучасні романси українських та зарубіжних композиторів). Ознайомлення студента з романсами куплетної та наскрізної форм. Вибір романсів та вокальних творів композиторів-класиків для вивчення студентом у поточному семестрі. Ілюстрація викладачем та концертмейстером романсів і вокальних творів з навчальної програми студента.

Основні поняття змістового модуля 3: українська народна пісня, спів *a cappella*, обробка пісенного матеріалу, романс, вокальний твір, розвиток голосу, навички сольного співу.

Рекомендований навчальний вокальний репертуар: [с. 14 – 16].

Література (основна, додаткова): [1; 3; 6; 7; 9; 11; 17; 31].

МОДУЛЬ 2 (II семестр)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Формування вокально-художнього звуку в роботі над вправами й вокалізами

Тема 1.1 (9 год.). Виховання художніх якостей співацького звуку в роботі над вокально-технічними вправами. Формування у студента уявлень про співацький звук як фізичне явище. Формування м'якої атаки співацького звуку. Робота над цілеспрямованим співацьким звуком та високою позицією звучання голосу. Опора дихання і звука. Застосування фонетичного методу як методично вірного використання голосних і приголосних звуків у процесі співу. Правильне формування вокальних фонем (голосних і приголосних), специфіка їх застосування у вокальних вправах. Залучення головних і грудних резонаторів. Розвиток рухливості голосу. Дотримання індивідуального підходу у відборі вокально-технічного матеріалу для студентів з різним рівнем підготовки та природних вокальних даних.

Тема 1.2 (9 год.). Формування вокально-художнього звуку в роботі над вокалізами (із програми II семестру). Робота студента над м'якою атакою

звуча, найбільш характерною для академічної манери співу. Відпрацювання єдинорегістрового способу звукоутворення. Розуміння студентом техніки імпедансу та опори звука й дихання. Розвиток навичок кантиленного співу. Робота над перехідними нотами та згладжуванням реєстрів. Робота над вібрацією голосу й тембровим забарвленням на різних ділянках сівацького діапазону. Правильний розподіл дихання та фразування у вокалізах. Формування навичок художнього виконання вокалізів як важливої складової навчального вокального репертуару.

Основні поняття змістового модуля 1: вокально-художній звук, атака звука, висока співацька позиція, фонетичний метод, резонатори, опора звука й дихання, імпеданс, перехідні ноти, згладжування реєстрів, вібрація голосу, темброве забарвлення голосу, рухливість голосу.

Рекомендований навчальний вокальний репертуар: [с. 14 – 16].

Література (основна, додаткова): [2; 3; 5; 7; 8; 12; 17; 24; 32].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Розвиток навичок сольного співу в роботі над вокальними творами

Тема 2.1 (12 год.). Розвиток вокальних навичок у роботі над народним пісенним репертуаром (із програми II семестру). Подальший розвиток навичок роботи над народним пісенним репертуаром. Ускладнення завдань щодо технічних труднощів у класичних обробках народних пісень (чітка дикція у швидкому темпі, чисте інтонування інтервалів, опора звука й дихання тощо). Дотримання рівного звучання й однакового тембрового забарвлення голосу у всіх реєстрах. Підготовка студента до сценічного виконання твору та втілення його художнього образу. Дотримання традицій української вокальної школи щодо виконання народних пісень.

Тема 2.2 (12 год.). Розвиток навичок сольного співу в роботі над вокальними творами композиторів-класиків (із програми II семестру). Подальший розвиток музичних здібностей студента на класичних вокальних творах (мелодичний, гармонічний, тембровий та функціональний вокальний слух; відчуття метроритму тощо). Закріплення набутих вокальних навичок (чисте інтонування, опора звука, правильний розподіл дихання, фразування, темброве забарвлення відповідно до типу голосу). Художньо-виконавське зростання студента у процесі роботи над вокальними творами куплетної та наскрізної форм.

Тема 2.3 (12 год.). Засвоєння початкових навичок роботи над оперними аріями. Формування вокально-виконавської майстерності студента у процесі роботи над нескладними оперними аріями. Прослуховування арії у виконанні відомих співаків або викладача. Аналіз виконавських труднощів. Розбір арії

методом сольфеджування вокальної партії без фортепіаного супроводу. Сольфеджування арії з акомпанементом. Робота над окремими фрагментами (чистота інтонації, метроритмічна чіткість, ансамбль із концертмейстером). Спів окремих фрагментів з літературним текстом у повільному темпі. Втілення художнього образу героя (агогіка, міміка, жести тощо). Аналіз та коригування студентом своїх навичок. Виконання арії та окремих її фрагментів у зазначеному автором темпі.

Основні поняття змістового модуля 2: вокальні навички, сольфеджування, чистота інтонування, метроритмічна чіткість, музичні здібності, функціональний вокальний слух, арія.

Рекомендований навчальний вокальний репертуар: [с. 14 – 16].

Література (основна, додаткова): [1; 3; 6; 7; 9; 11; 17; 31].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Формування основ вокально-сценічної діяльності

Тема 3.1 (2 год.). Вокально-виконавська практика в Навчальній лабораторії виконавської майстерності. Закріплення студентами навичок, набутих у класі сольного співу в процесі репетиційної та концертної діяльності в Навчальній лабораторії. Виконання вокальних творів у супроводі камерного оркестру Інституту мистецтв. Виконання сольних партій у вокальних ансамблях. Участь студентів у культурно-освітніх заходах і мистецьких проектах відповідно до плану роботи лабораторії. Поповнення вокального репертуару студента новими творами. Формування навичок співпраці у творчому колективі. Засвоєння правил сценічної культури. Робота студента-вокаліста над творчим іміджем.

Основні поняття змістового модуля 3: вокально-виконавська практика, репетиція, концертна діяльність, творча співпраця, навчальна лабораторія виконавської майстерності.

Рекомендований навчальний вокальний репертуар: [с. 14 – 16].

Література (основна, додаткова): [1; 5; 6; 7; 11].

НАВЧАЛЬНІ ВИМОГИ ДО СТУДЕНТІВ І КУРСУ

Протягом семестру студент має засвоїти комплекс вокальних вправ на різні види техніки, два вокалізи та чотири вокальних твори. *На залік та екзамен* із сольного співу на I курсі виносяться: один вокаліз, одна народна пісня (з супроводом або без нього) та два різнохарактерні вокальні твори (композиторів-класиків або сучасних авторів), у процесі виконання яких студент має продемонструвати правильне звукоутворення, звуковедення, чітку дикцію та правильну артикуляцію голосних звуків, виразний спів.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ РЕПЕРТУАР ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

І курс

Вокально-технічні вправи

Вправи для розвитку вокальної техніки (розспівування; згладжування регістрів; формування однохарактерності звучання голосних; техніка дихання, кантілена; артикуляція, дикція; резонування; інтонування, розвиток слуху; філірування; розвиток рухливості голосу):

- *Віардо П.* Вправи для жіночого голосу у супроводі фортепіано.
- *Єгоричева М.* Вправи для розвитку вокальної техніки.
- *Ємельянов В.* Фонопедичні вправи.

Вокалізи для різних типів голосів

- *Абт Ф.* Школа співу: вибрані вправи для низьких голосів у супроводі фортепіано.
- *Вілінська І.* Вокалізи для середнього голосу: Учеб. репертуар.
- *Вілінська І.* Вокалізи для низького голосу з фортепіано: Для консерваторій та музичних училищ.
- *Зейдлер Г.* Мистецтво співу. Частини I, II.
- *Вибрані вокалізи* для високого голосу в супроводі фортепіано / Укладач Г.Тіц.
- *Конконе Дж.* 50 вправ для високого і середнього голосу.
- *Панюшка Г.* Мистецтво співу: 24 вокалізи для сопрано, меццо-сопрано або тенора.

**Твори для формування початкових навичок сольного співу
(для студентів без доуніверситетської вокальної підготовки)
та для культурно-освітньої діяльності в початкових і середніх
закладах освіти**

Українські народні пісні:

- Обробка *Є. Льонка* „Іванчику-білоданчику”;
- Обробка *Є. Льонка* „Ходить сонко по вулиці”;
- Обробка *Ю. Соколовського* „Дощик”;
- Обробка *Ю. Соколовського* „Лугом іду, коня веду”;
- Обробка *Ю. Соколовського* „І шумить, і гуде”;
- Обробка *Ю. Соколовського* „Місяць на небі”;
- Обробка *Ю. Соколовського* „Тече річка невеличка”;
- Обробка *Ю. Щуровського* „Ой, за гаєм, гаєм”;
- Обробка *Ю. Щуровського* „Ой, ходила дівчина бережком”.

Твори композиторів-класиків для дітей:

- *Й. Брамс*, обробка А.Цахе. „Колискова”;
- *Е. Гріг*, сл. С.Гінсберг. „Захід сонця”;
- *К. Данькевич*, сл. О.Гукович. „Колискова”;
- *С. Монюшко*, сл. І.Захаревича. „Золота рибка”;
- *В. Моцарт*, сл. Овербек. „Весняна”;

- Ф. Шопен, сл. С.Витвицького. „Бажання”;
- Ф. Шуберт, „Форель”.

Вокальні твори для високих голосів

Українські народні пісні:

- Обробка В. Войта. „Тиха вода”;
- Обробка В. Войта. „Ой вийду я на вулицю”;
- Обробка В. Войта. „Глибока кирниця”;
- Обробка Л. Кауфмана. „Спать мені не хочеться”;
- Обробка Л. Кауфмана. „Ой на гору козак воду носить”;
- Обробка Л. Кауфмана, сл.Т.Шевченка. „Нащо мені чорні брови”;
- Обробка М. Лисенка. „Ой не світи, місяченьку”;
- Обробка М. Лисенка. „Зелененький барвіночку”;
- Обробка М. Лисенка. „Ой пушу я кониченька”;
- Обробка С. Людкевича. „Ой, співаночки мої”;
- Обробка Б. Лятошинського. „Ой маю я чорні брови”;
- Обробка А. Омельченка. „У вишневому садочку”;
- Обробка О. Сандлера. „Ой джигуне, джигуне”;
- Обробка Н. Скоробагатська. „Очерет лугом гуде”;
- Обробка П. Човнового. „Якби мені не тиночки”.

Арії з опер:

- О. Даргомижський. Пісня Ольги з опери „Русалка”;
- М. Лисенко. Пісня Наталки з опери „Наталка-Полтавка” („Віють вітри”);
- М. Лисенко. Пісня Петра з опери „Наталка-Полтавка” („Сонце низенько”).

Романси та пісні:

- Н. Андрієвська, сл.Л.Рєви. „Якби я вмiла вишивать”;
- П. Булахов, сл. О.Толстого. „Колокольчики мої”;
- М. Глінка, сл. О.Пушкіна. „В крови горит огонь желанья”;
- М. Глінка, сл. М.Кукольника. „Жайворонок”;
- Е. Гріг, сл.Е.Крага. „Пісня Сольвейг” з сюїти „Пер Гюнт”;
- О. Даргомижський, сл. О.Пушкіна. „Юноша и дева”;
- А. Кос-Анатольський, сл.І.Франка.„Ой ти, дівчино, з горіха зерня”;
- І. Кирилiна, сл. Л.Українки. „Якби мені”;
- Ф. Мендельсон, сл. Г.Гейне. „На крыльях чудной песни”;
- С. Рахманiнов, сл. Ф.Тютчева. „Весенние воды”;
- С. Рахманiнов, сл. О.Бекетовой. „Забыть так скоро”;
- С. Рахманiнов, сл. Г.Галiної. „Здесь хорошо”;
- М. Римський-Корсаков, сл. О.Толстого. „Не ветер, вея с высоты”;
- М. Римський-Корсаков, сл.А.Майкова. „О чём в тиши ночей”;
- К. Стеценко, сл. В.Самiйленка. „Вечiрня пісня”;
- П. Чайковський, сл. А.Апухтiна. „Забыть так скоро”;
- П. Чайковський. „Растворил я окно”;
- Е. Шентiрмай, переклад А.Єфременкова „В мире есть красавица одна”;
- Ф. Шуберт. „Ave, Maria”.

Вокальні твори для середніх та низьких голосів

Українські народні пісні:

- Обробка *М. Глинки*, сл. В. Забіли. „Не щибечи, соловейку”;
- Обробка *В. Заремби*, сл. М. Петренка. „Дивлюсь я на небо”;
- Обробка *В. Косенка*. „Грицю, Грицю, до роботи”;
- Обробка *В. Косенка*. „Взяв би я бандуру”;
- Обробка *В. Косенка*. „Удовицю я любив”;
- Обробка *М. Лисенка*. „Казав мені батько”;
- Обробка *М. Лисенка*. „Там, де Ятрань круто в’ється”;
- Обробка *М. Лисенка*. „Ой і не стелися, хрещатий барвінку”;
- Обробка *С. Людкевича*. „Ой ти, дівчино, заручена”;
- Обробка *Г. Майбороди*. „Чия ж то хатина?”;
- Обробка *Л. Ревуцького*. „Чуєш, брате мій”;
- Обробка *Н. Скоробагатка*. „Повій, вітре, на Україну”;
- Обробка *В. Таловирі*. „По садочку ходжу”;
- Обробка *Г. Цицалюка*. „Вечір надворі”.

Арії з опер:

- *М. Римський-Корсаков*. Третя пісня Леля з опери „Снігуронька”;
- *С. Гулак-Артемівський*. Пісня Одарки з опери „Запорожець за Дунаєм” („Ой казала мені мати”);
- *М. Лисенко*, сл. І. Котляревського. Пісня Виборного з опери „Наталка-Полтавка”.

Романси та пісні:

- *О. Білаш*, сл. Д. Павличка. „Впали роси на покоси”;
- *Ж. Векерлен*, сл. Фаваро. „Менует Екзоде”;
- *В. Верменич*, сл. М. Сома. „Польова царівна”;
- *М. Глінка*, сл. М. Кукольника. „Сомнение”;
- *Е. Гріг*, сл. С. Гінсберг. „Люблю тебе”;
- *О. Даргомижський*, сл. О. Кольцова. „Не скажу нікому”;
- *О. Даргомижський*, сл. О. Пушкіна. „Я вас любил”;
- *А. Зорін*, сл. М. Пугачова. „Жалобно стонет ветер осенний”;
- *Н. Лістов*. „Я помню вальса звук прелестный”;
- *С. Рахманінов*, сл. А. Фета. „В молчанье ночи тайной”;
- Циганська нар. пісня в обр. *Я. Пригожого*. „Что это сердце”;
- *Я. Степовий*, сл. Т. Шевченка. „Утоптала стежечку”;
- *П. Чайковський*, сл. Я. Полонського. „Пісня циганки”;
- *Р. Шуман*, сл. Г. Гейне. „Я не сержусь”;
- *М. Шишкін*, сл. М. Язикова. „Ночь светла”.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «СОЛЬНИЙ СПІВ (академічний)»
Спеціальність «Музичне мистецтво (Сольний спів)», I семестр

Навчальні тижні	1 – 2			3 - 6	7 – 10	11 – 14	15 – 19
Модулі	МОДУЛЬ 1						
Назва модуля	Змістовий модуль 1: Організація навчання у класі сольного співу			Змістовий модуль 2: Формування основ вокальної техніки		Змістовий модуль 3: Засвоєння навичок сольного співу в роботі над вокальними творами	
Кількість балів за модуль	63 бали			252 бали		283,5 бали	
№ заняття	1 – 2	3 – 4	5 – 6	7 – 18	19 – 30	31 – 42	43 – 57
Години	2	2	2	12	12	12	15
Теми практичних індивід. занять (відвід. – 0,5 бала за заняття; робота на 1 занятті – 10 б.)	Тема 1.1 Особливості академічної манери співу та виконавські традиції вітчизняної вокальної школи. Будова та функції співацького апарату. $(10+0.5)*2 =$ 21 бал	Тема 1.2 Специфіка навчання у класі сольного співу. Навчальні вимоги до студента-вокаліста. $(10+0.5)*2 =$ 21 бал	Тема 1.3 Визначення типу співацького голосу студента. Складання навчальної програми студента на I семестр. $(10+0.5)*2 =$ 21 бал	Тема 2.1 Формування початкових навичок сольного співу в роботі над вокально-технічними вправами. $(10+0.5)*12 =$ 126 балів	Тема 2.2 Формування навичок кантиленного співу в роботі над вокалізами. $(10+0.5)*12 =$ 126 балів	Тема 3.1 Засвоєння основних вокальних навичок у роботі над українськими народними піснями. $(10+0.5)*12 =$ 126 балів	Тема 3.2 Закріплення навичок сольного співу в роботі над романсами та вокальними творами композиторів-класиків. $(10+0.5)*15 =$ 157,5 бали
Самостійна робота	–	–	–	–	–	–	–
Види поточного контролю (25 б)	МКР (модульне контрольне прослуховування) – 25 балів						
	Усього за період роботи до екзамену – 623,5 бала, що прирівнюється до 60 балів з урахуванням коефіцієнта 10,39						
Підсумковий контроль	Екзамен – 40 балів						

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «СОЛЬНИЙ СПІВ (академічний)»
Спеціальність «Музичне мистецтво (Сольний спів)», II семестр

Навчальні тижні	1 – 3	4 – 6	7 – 10	11 – 14	15 – 18	Протягом семестру
Модулі	МОДУЛЬ 2					
Назва модуля	Змістовий модуль 1: Формування вокально-художнього звуку в роботі над вправами й вокалізами		Змістовий модуль 2: Розвиток навичок сольного співу в роботі над вокальними творами			Змістовий модуль 3: Формування основ вокально-сценічної діяльності
Кількість балів за модуль	189 балів		378 балів			10 балів
№ заняття	1 – 9	10 – 18	19 – 30	31 – 42	43 – 54	Репетиції
Години	9	9	12	12	12	2
Теми практичних індивід. занять (відвід. – 0,5 бала за заняття; робота на 1 занятті – 10 б.)	Тема 1.1 Виховання художніх якостей співацького звуку в роботі над вокально-технічними вправами. (10+0.5)*9 = 94,5 бали	Тема 1.2 Формування вокально-художнього звуку в роботі над вокалізами (із програми II семестру). (10+0.5)*9 = 94,5 бали	Тема 2.1 Розвиток вокальних навичок у роботі над народним пісенним репертуаром (із програми II семестру). (10+0.5)*12 = 126 балів	Тема 2.2 Розвиток навичок сольного співу в роботі над вокальними творами композиторів-класиків (із програми II семестру). (10+0.5)*12 = 126 балів	Тема 2.3 Засвоєння початкових навичок роботи над оперними аріями. (10+0.5)*12 = 126 балів	
Самостійна робота	–	–	–	–	–	Тема 3.1 Вокально-виконавська практика в Навчальній лабораторії виконавської майстерності. 5*2 = 10 балів
Види поточного контролю (25 б)	МКР (модульне контрольне прослуховування) – 25 балів					
	Усього за період роботи до заліку – 602 бали, що прирівнюється до 100 балів з урахуванням коефіцієнта 6,02					
Підсумковий контроль	Залік					

V. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

II семестр

№ теми	Зміст завдання	К-сть годин	Література	Академічний контроль	Бали
Модуль 2 (II семестр)					
<i>Змістовий модуль 3</i>					
3.1	Виконання вокальних творів у супроводі камерного оркестру Інституту мистецтв. Виконання сольних партій у вокальному ансамблі.	1	Нотна література.	Контроль на модульних контрольних прослуховуваннях, заліку, екзамені	5
	Участь студентів у культурно-освітніх заходах і мистецьких проектах.	1	Нотна література.	Контроль на модульних контрольних прослуховуваннях, заліку, екзамені	5
Усього		2 год.			10 балів

VI. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Розподіл балів, що присвоюються студентові упродовж I семестру

№ з/п	Вид діяльності	Максимальна кількість балів за одиницю	Кількість одиниць	Сума балів
1.	Відвідування практичних індивідуальних занять	0,5	57	28,5
2.	Робота на практичному індивідуальному занятті	10	57	570
3.	Самостійна робота студента	5	0	0
4.	Модульне контрольне прослуховування	25	1	25
Усього за період роботи до екзамену – 623,5 бала, що складає 60 балів з урахуванням коефіцієнта – 10,39				
5.	Підсумковий контроль – екзамен	40	1	40
	Максимальний рейтинговий бал			100

Розподіл балів, що присвоюються студентіві упродовж II семестру

№ з/п	Вид діяльності	Максимальна кількість балів за одиницю	Кількість одиниць	Сума балів
1.	Відвідування практичних індивідуальних занять	0,5	54	27
2.	Робота на практичному індивідуальному занятті	10	54	540
3.	Самостійна робота студента	5	2	10
4.	Модульне контрольне прослуховування	25	1	25
5.	Підсумковий контроль – залік			
	Усього за період роботи до заліку – 602 бали, що складає 100 балів з урахуванням коефіцієнта – 6,02			

Навчальні досягнення студентів з дисципліни «Сольний спів (академічний)» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня сформованості фахових компетентностей.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного й підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, в якій зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення в європейську шкалу ECTS наведено в таблиці, де зазначено загальні критерії оцінювання успішності студентів.

Кожний модуль включає бали за відвідування занять, поточну роботу на практичних індивідуальних заняттях, виконання самостійної роботи, модульні контрольні прослуховування. Модульний контроль здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів з дисципліни «Сольний спів (академічний)» застосовуються такі методи:

- усного контролю (модульне контрольне прослуховування; концертне виконання екзаменаційної програми);
- самоконтролю (самоаналіз, самооцінка та самокоригування студентом своїх дій у процесі навчальної та концертно-виконавської діяльності).

Порядок переведення рейтингових показників успішності в європейську шкалу ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка в балах	Критерії оцінювання
А «відмінно»	90 – 100	<p>Студент добре вміє реалізувати свої творчі можливості, голос звучить збагачено у головному та грудному резонаторах, згладжені перехідні ноти, володіє кантиленою, добре володіє професійним співацьким диханням.</p> <p>Студент багато працював над пошуком індивідуальної манери виконання, яскравої динаміки розвитку драматургії виконуваного твору, емоційної творчої самореалізації. Голос звучить професійно якісно в розширеному діапазоні, рівно і яскраво.</p> <p>Студент впевнено, повною мірою, майстерно розкриває всю глибину авторського задуму твору, яскраво реалізуючи свій артистичний та енергетичний потенціал.</p> <p>Досконало володіє всіма можливостями свого голосу, заворожуючи слухача барвами тембру, багатством інтонацій, щирістю, своєрідною манерою співу. Вміє володіти слухацькою увагою.</p>
В «дуже добре»	82 – 89	<p>Студент володіє всіма можливостями голосу без суттєвих помилок: рівністю звучання у головному та грудному регістрах, широким діапазоном і яскравим тембровим забарвленням, професійним володінням кантиленою та співацьким диханням.</p> <p>Студент виявляє повні й систематичні знання, знання основної і додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення й оновлення знань.</p> <p>Студент емоційно виразно розкриває задум вокальних творів, розуміє їх стиль і жанровість.</p> <p>Студент має добру професійну підготовку як в оволодінні вокально-технічними навичками, так і в роботі над художнім образом пісні.</p>
С «добре»	75 – 81	<p>Студент добре володіє рівністю звучання (регістрами) співацького голосу, розуміє стиль, жанровість вокальних творів, емоційно відчуває характер літературного образу пісні, але ще є деякі недоліки: форсований звук, гнусавість, горлові відтінки, недоліки у сценічній пластиці.</p> <p>Студент емоційно виразно розкриває задум</p>

		<p>вокального твору, володіє вокальними прийомами на досить широкому діапазоні, витримує теситуру, але є недоліки: іноді нестійка інтонація, метроритмічна нестабільність, пластична невиразність.</p> <p>Студент має добру професійну підготовку як в оволодінні вокально-технічними навичками, так і в роботі над художнім образом пісні, але ще необхідно попрацювати над музичною виразністю та емоційно-творчою насиченістю акторського аспекту виконання творів.</p>
D «задовільно»	69 – 74	<p>Студент має елементарні навички володіння голосовим апаратом, але не відчуває міцної дихальної опори, емоційна віддача, артикуляція й дикція – в'ялі. Намагається донести зміст виконуваного твору до слухача.</p> <p>Студент набув певного досвіду в оволодінні резонаторами, голос звучить впевненіше, але тембрально нерівно. Не набули розвитку акторські здібності, що не дає змоги повноцінно розкрити задум авторів вокального твору.</p>
E «достатньо»	60 – 68	<p>Студент має елементарні навички володіння голосовим апаратом, але не відчуває опори дихання, в'яла емоційна віддача, в'яла артикуляція та дикція.</p> <p>Студент осмислено розкриває драматургію літературного тексту, але професійні вокальні навички (володіння високою співацькою позицією, відчуття опори звука й дихання) повинні набути більшої впевненості.</p>
FX «незадовільно з можливістю повторного складання»	35 – 59	<p>Студент не розвинув навичок кантиленного співу на професійній дихальній опорі, не розвинув вокально-виконавські здібності взагалі, не виявив ознак акторського мислення. Студент лише частково відтворює навички вокалізації, проте творча думка залишається в'ялою, акторська робота – невиразною.</p> <p>Студент не досяг успіхів.</p>
F «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу»	1 – 34	<p>Студент не розвинув навичок кантиленного співу на професійній дихальній опорі, не розвинув вокально-виконавські здібності взагалі, не виявив ознак акторського мислення. Студент має досить низький рівень знань і вмій, що потребує повторного вивчення навчального курсу.</p>

**Розподіл балів за темами змістових модулів,
що присвоюються студентіві упродовж вивчення навчального курсу
«Сольний спів (академічний)»**

I СЕМЕСТР

МОДУЛЬ 1								
Змістовий модуль 1 (практичні інд. заняття + самостійна робота)			Змістовий модуль 2 (практичні інд. заняття + самостійна робота)		Змістовий модуль 3 (практичні інд. заняття + самостійна робота)		МКР	Екзамен
Тема 1.1	Тема 1.2	Тема 1.3	Тема 2.1	Тема 2.2	Тема 3.1	Тема 3.2	25	
21	21	21	126	126	126	157,5		
Усього за період роботи до екзамену – 623,5 бала, що з урахуванням коефіцієнта (10,39) прирівнюється до 60 балів								40
Максимальний рейтинговий бал								100

II СЕМЕСТР

МОДУЛЬ 2						
Змістовий модуль 1 (практичні інд. заняття + самостійна робота)		Змістовий модуль 2 (практичні інд. заняття + самостійна робота)			Змістовий модуль 3 (практичні інд. заняття + самостійна робота)	МКР
Тема 1.1	Тема 1.2	Тема 2.1	Тема 2.2	Тема 2.3	Тема 3.1	25
94,5	94,5	126	126	126	10	
Усього за період роботи до заліку – 602 бали, що з урахуванням коефіцієнта (6,02) прирівнюється до 100 балів						

VII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

- *словесний* (викладення основних положень теорії і практики сольного вокального виконавства);
- *ілюстративний* (показ викладачем вокально-виконавських прийомів; ілюстрація викладачем вокальних вправ, вокалізів, вокальних творів);
- *словесно-ілюстративний* (поєднання викладачем пояснень з ілюстрацією вокально-виконавських прийомів);

- *репродуктивний* (відтворення студентом прийомів співу, проілюстрованих викладачем);
- *репродуктивно-варіативний* (поєднання студентом запропонованих викладачем прийомів з іншими формами й методами вокально-виконавської діяльності);
- *креативний, творчий* (створення студентом оригінальних варіантів інтерпретації вокальних вправ і вокальних творів; нестандартний підхід до вирішення навчальних завдань);
- *проблемно-пошуковий* (самостійний пошук студентом засобів і способів розв'язання проблемних ситуацій у процесі виконання навчальних і концертно-виконавських завдань);
- *проектування* (створення студентом власного проекту роботи над вокальним твором чи екзаменаційною програмою із застосуванням інноваційних технологій);
- *моделювання* (імітація в навчальному процесі концертно-виконавських та вокально-педагогічних ситуацій);
- *слухового регулювання* (співвідношення звучання власного голосу з голосом викладача; знаходження оптимального режиму роботи голосового апарату в процесі співу із супроводом та *a cappella*);
- *рефлексії* (аналіз власних вокально-виконавських дій та діяльності інших студентів з метою вдосконалення фахових умінь);
- *метод ескізної роботи над твором* (дає змогу розширити навчальний репертуар студента з метою його застосування у подальшій педагогічній та вокально-виконавській діяльності);
- *інтеграції* (акумуляція і синтез знань з різних фахових дисциплін у процесі навчання сольного співу).

VIII. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- робоча програма навчальної дисципліни на поточний рік;
- навчально-методичні посібники та навчальні програми: [1 – 9; 24; 29; 31];
- нотний матеріал для проведення індивідуальних занять (збірки вокалізів, народних пісень, романсів, арій, творів сучасних авторів);
- наочність (схеми будови співацького апарату);
- відеозаписи концертів та майстер-класів провідних вокалістів;
- науково-популярна інформація з мережі Інтернет про природу співу та функціонування органів голосового апарату.

ІХ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Гонтаренко Н.Б. Сольное пение: секреты вокального мастерства / Гонтаренко Н.Б. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 155 с.
2. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва / М. Микиша. – Київ, 1985. – 80 с.
3. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению / А.Г. Менабени. – М., 1987. – 95 с.
4. Методика викладання вокалу: програма навчального курсу для студентів мистецького факультету (Спеціальність «Музична педагогіка і виховання», ОКР «спеціаліст») / укладач Т.М. Пляченко. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 30 с.
5. Овчаренко Н. Основи вокальної методики : науково-методичний посібник / Н. Овчаренко. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 116 с.
6. Овчаренко Н.А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія : монографія / Н.А. Овчаренко. – Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов, 2014. – 400 с.
7. Пляченко Т.М. Методика викладання вокалу: навчально-методичний посібник для студентів мистецького факультету (Спеціальність «Музична педагогіка і виховання») / Т.М. Пляченко. – Кіровоград: КДПУ, 2005. – 80 с.
8. Пляченко Т.М. Постановка голосу: навчальна програма для студентів мистецького факультету педагогічного університету / Т.М. Пляченко. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 28 с.
9. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу / Ю.Є. Юцевич. – Київ, 1998. – 160 с.

Додаткова:

10. Абт Ф. Школа пения: избранные упражнения для низких голосов в сопровождении фортепиано / Ф. Абт. – М. : Музыка, 1985. – 31 с.
11. Барсов Ю. Вокально-исполнительские принципы М.И.Глинки / Ю. Барсов. – М., 1968. – 66 с.
12. Вартанян И.А. Звук – Слух – Мозг / И.А. Вартанян. – Л., 1981. – 176 с.
13. Виардо П. Упражнения для женского голоса в сопровождении фортепиано / П. Виардо. – М. : Музыка, 1967. – 40 с.
14. Вілінська І. Вокалізи для середнього голосу: учб. репертуар / І. Вілінська. – К. : Музична Україна, 1989.
15. Вилинская И. Вокализы для низкого голоса с фортепиано [для консерваторий и муз. училищ] / И. Вилинская. – К., 1962.

16. Вокализы зарубежных композиторов: для высокого голоса в сопровождении фортепиано / Сост. А. Мишутин. – М. : Музыка, 1989. – 50 с.
17. Вопросы вокальной педагогики. – М., 1984. – Вып. 7. – 160 с.
18. Гарсиа М. Школа пения / М. Гарсиа. – М. : Госмузиздат, 1956. – Ч. I, II.
19. Гембицкая Е.Я. Последовательность певческого обучения / Е.Я. Гембицкая, Д.А. Дышлевская // Известия АПН РСФСР, – М., 1960. – Вып.110. – С. 85 – 104.
20. Голубев П.В. Советы молодым педагогам-вокалистам / П.В. Голубев. – М., 1963. – 87 с.
21. Егорычева М.И. Упражнения для развития вокальной техники / М.И. Егорычева. – К. : Музична Україна, 1980. – 117 с.
22. Емельянов В.В. Фонопедические упражнения : методическая разработка / В.В. Емельянов. – Кировоград, 1988. – 29 с.
23. Ермолаев В.Г. Руководство по фониатрии / В.Г. Ермолаев, Н.Ф. Лебедев, В.П. Морозов. – М., 1970. – 270 с.
24. Заседателев Ф.Ф. Научные основы постановки голоса / Ф.Ф. Заседателев. – М., 1965. – 255 с.
25. Зейдлер Г. Искусство пения / Г. Зейдлер. – М. : Музыка, 1987. – Ч. II – 23 с.
26. Избранные вокализы для высокого голоса в сопровождении фортепиано / составитель Г. Тиц. – М. : Музыка, 1977. – 39 с.
27. Кочнева И. Вокальный словарь / И. Кочнева, А. Яковлева. [– 2-е изд.] – Л. : Музыка, 1988. – 70 с.
28. Люш Д. Развитие и сохранение певческого голоса / Д. Люш. – Киев, 1988. – 144 с.
29. Огороднов Д. Основные принципы вокального воспитания / Д. Огороднов. – К. : Музична Україна, 1989. – 142 с.
30. Панофка Г. Искусство пения: 24 вокализа для сопрано, меццо-сопрано или тенора / Г. Панофка. – М. : Госмузиздат, 1958.
31. Стулова Г.П. Дидактические основы обучения пению : учеб. пособие / Г. Стулова. – М., 1988. – 69 с.
32. Юссон Р. Певческий голос: исследование основных физиологических и акустических явлений певческого голоса / Рауль Юссон. – М. : Музыка, 1974. – 262 с.